

LÍNIES SOBRE LA REGLAMENTACIÓ HISTORICOJURÍDICA I LA CONSIDERACIÓ SOCIAL DE L'EXERCICI DE LA PROFESSIÓ D'ADVOCAT EN L'ÀMBIT TERRITORIAL CATALANOVALENCIÀ EN ALGUNES FONTS JURÍDIQUES MEDIEVALS EN RELACIÓ AMB EL PENSAMENT DE FRANCESC EIXIMENIS¹

María Encarnación Gómez Rojo
Universitat de Màlaga

L'estudi minuciós de la reglamentació de l'exercici pràctic de l'advocacia i, de manera especial, del codi deontològic des dels seus orígens, ha ocupat algunes pàgines en la historiografia jurídica.² No obstant això, no tot s'ha dit o es-

1. Des d'aquestes primeres línies del meu treball m'uneixo al merescut homenatge a la figura de Josep Maria Mas Solench, jurista teòric i pràctic, autor de nombroses obres, entre aquestes, *Ferran Valls i Taberner, jurista i historiador del dret*, Barcelona, 2002; *Fernando Valls Taberner: Una vida entre la historia y la política*, Barcelona, Planeta, 2004; *Ferran Valls i Taberner: Jurista, historiador i polític*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2002, algunes de les quals he tingut l'oportunitat de recensionar, com és el cas d'*Història i dret a Catalunya*, Lleida, 2003, 171 p., a *Revista de Estudios Histórico-Jurídicos*, núm. XXVI (2004), p. 656-658, i *Ferran Valls i Taberner, jurista, historiador i polític*, Barcelona, 2002, 280 p. («Pròleg» de Josep M. Solé i Sabaté), a *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, Barcelona, 2004, p. 546-549. I no cal dir que el lector trobarà en aquest volum veus més autoritzades que la meua que poden il·lustrar sobre el jurista homenatjat, entre aquestes la de Josep SERRANO DAURA, «Josep Maria Mas Solench (1925-2005)», a Manuel J. PE-LÁEZ, *Diccionario crítico de juristas españoles, portugueses y latinoamericanos (hispánicos, brasileños, quebequenses y restantes francófonos)*, Saragossa i Barcelona, 2006, vol. II, tom 1, p. 95-97.

2. Vegeu R. DELACHENAL, *Histoire des avocats au Parlement de Paris, 1300-1600*, París, 1885; Ricardo LEVENE, «Notas para la historia de los abogados en Indias», *Revista Chilena de Historia del Derecho*, núm. 1 (1959), p. 9-12; Francisco MÁRQUEZ VILLANUEVA, «Letrados, consejeros y justicias. Artículo-resena», *Hispanic Review*, vol. 53, núm. 2 (1985), p. 201-227; Francisco de ICAZA DUFOUR, *La abogacía en el Reino de Nueva España (1521-1821)*, Mèxic, 1998; Luis MARTÍ MINGARRO, *El abogado en la historia: Un defensor de la razón y la civilización*, Madrid, 2001 («Pròleg» d'Eduardo García de Enterría); Francisco José ARANDA PÉREZ (coord.), *Letrados, juristas y burocratas en la España moderna*, Cuenca, 2005. Es pot consultar el número monogràfic sobre notaris i juristes de la Corona d'Aragó de *Ius Fugit. Revista de Estudios Histórico-Jurídicos de la Corona de Aragón*, núm. 12 (2005), que reproduceix el contingut de les ponències i comunicacions presentades durant els dies 13, 14 i 15 de desembre de 2002 a Cervera, on es van celebrar les I Jornades de Estudio sobre Juristas y Notarios y su Organización Colegial, en commemoració del 664 aniversari-

crit; de fet, no s'ha publicat gaire sobre l'àmbit territorial i cronològic concret que ara ocupa la meua atenció.³ Queda naturalment al marge de la meua intenció pretendre esgotar el tema en aquesta col·laboració. Únicament pretenc apor-

---

ri de la creació del Col·legi de Notaris de Cervera. Els treballs presentats han estat agrupats en tres blocs dintre del volum al qual acabo de fer referència. En el primer s'inclouen els relatius als col·legis de notaris de la Corona d'Aragó (Catalunya, Mallorca, València, Cervera, Barcelona, Tarragona i Tortosa). En el segon bloc hi ha els treballs referents als col·legis de juristes i procuradors de Catalunya i, en particular, de Barcelona, i el tercer bloc està format per les ponències i comunicacions sobre formació, activitat professional i vida quotidiana dels notaris i juristes de la Corona d'Aragó: Ossa, Lleida, Girona, Lloïola i Ribes de Freser; s'inclouen en aquest apartat els treballs de José M. LAHOZ FINESTRES, «Graduados de Valencia y de las islas Baleares en la Universidad de Huesca» (p. 339-381), Pau GEREZ ALUM, «Les notaries gironines del segle XIV» (p. 383-386), Manuel GABRIEL I FORN, «Noticia d'uns pactes de pau i treva del lloc d'Oliola, a la fi del segle XV» (p. 387-393), Miquel SITJAR I SERRA, «Notaris i veguers a la villa i vall de Ribes» (p. 395-400), i el de Meritxell BOTARGUES I PALASÍ, «Com vivien els homes de lleis a Lleida (1883-1962)» (p. 401-410). Interessant i molt documentat, però sense informació sobre el període medieval (llevat d'escassíssimes referències) és el llibre de Carlos TORMO CAMALLONGA *El Colegio de Abogados de Valencia: Entre el Antiguo Régimen y el liberalismo*, València, 2004.

3. Vegeu, sobre aquest particular, el treball de Ferran VALLS I TABERNER «Los abogados en Cataluña durante la edad media», a *Obras selectas*, vol. II, *Estudios histórico-jurídicos*, Madrid i Barcelona, 1954, p. 281-318, republicat a Ferran VALLS I TABERNER, *Literatura jurídica: Estudios de ciencia jurídica e historia del pensamiento canónico y político catalán, francés, alemán e italiano*, Barcelona, 1986, p. 213-237; les últimes pàgines d'aquesta interessantíssima aportació de Valls apareixen constituïdes per dos apèndixs, un titulat «Un informe de abogado ante el tribunal del rey en el siglo XIII» (p. 229-231) i l'altre titulat «Noticias de algunos de los principales abogados de Cataluña en los siglos XIII, XIV y XV» (p. 232-237). En concret, Valls menciona, del segle XIII, Guillem de Sala, Guillem Botet i Pere Albert; del XIV, Jaume de Montjuich, Ramon Ballester, Jaume Cardó i Berenguer Vives, i del XV, Guillem de Vallseca, Jaume Callís, Tomàs Mieres, Narcís de Sant Dionís i Joan Ramon Ferrer. Aquest treball constitueix la seva tesi doctoral en Filosofia i Lletres, realitzada a la Universitat de Madrid, a la seva Secció d'Història, tesi que va ser defensada el 19 de maig de 1915 davant d'un tribunal format pels professors Eduardo Ibarra, que va actuar com a president, Adolfo Bonilla, Antonio Ballesteros i Pío Zabala, que van ser els vocals, i Manuel Hilario Ayuso, que va fer les funcions de secretari. Va merèixer la qualificació d'excel·lent. Va ser publicada aquell mateix any i va tornar a ser editada en el segon volum de les *Obras selectas* de Valls Taberner, dedicades a estudis historicojurídics i de l'edició de les quals es va responsabilitzar el Consell Superior d'Investigacions Científiques sota la diligent guia de Ramon d'Abadal i de Vinyals, que va publicar el 1954 el pròleg introductor i a dit tom. Hem tingut la sort de poder accedir a l'original d'aquesta, no només mitjançant l'exemplar conservat en l'Archivo Histórico de la Universidad Complutense, sinó també per mitjà del que s'ha custodiat en l'Arxiu Particular Ferran Valls i Taberner. Valls analitza les disposicions legals relatives als advocats, el seu jurament i la seva capacitat per a exercir la professió, les seves taxes i els seus honoraris, juntament amb la seva organització corporativa (el registre o matrícula, el Col·legi d'Advocats de Barcelona, el prior dels juristes, el Col·legi de Doctors de Lleida, les confraries d'Advocats de Girona i Perpinyà i la Confraria de Procuradors de Barcelona) i el concepte social que es tenia dels advocats a l'edat mitjana, seguint textos literaris i jurídics. L'estudi de la labor dels juriconsults de diverses èpoques històriques va ser objecte de les ocupacions científiques de Valls,

tar alguna dada sobre el terme mateix d'*advocat*,⁴ sobre els requisits que li eren exigits per a exercir la seva professió, les incompatibilitats i prohibicions a les quals estaven sotmesos i el codi de conducta que havien de seguir en aquells procediments en els quals desenvolupaven la seva labor aquests professionals en l'època medieval, i tot això, centrat en l'àmbit catalanovel·lenc, algunes fonts i doctrines del qual —especialment es portaran a col·lació les opinions del gironí Francesc Eiximenis (c. 1330–1409),⁵ sobre el qual hi ha una multitud de treballs publicats—⁶ el lector veurà referenciades en les línies que hi ha a continuació, contrastades amb la normativa castellana de la mateixa època.

---

qui sobre aquesta temàtica va escriure també «Sobre una nueva edición de las obras de Jacobo de las Leyes de R. Ureña y A. Bonilla», a Ferran VALLS i TABERNER, *Literatura jurídica*, p. 211-212 —Ferran Valls es referia a Rafaelde UREÑA i Adolfo BONILLA, *Obras del Maestro Jacobo de las Leyes jurisculto del siglo XIII*, Madrid, 1924—, i, en la mateixa obra, «Notas sobre las relaciones de algunos juriscultos famosos con Cataluña», p. 339-344. Sobre els juriscults nascuts en el segle XIX, com és el cas de Josep Pella i Forgas, vegeu també *Literatura jurídica*, p. 355-358, i, en la mateixa obra, Narcís Verdager i Callís (p. 359-360), Frederic Rahola i Trèmols (p. 361-363), Salvador Bové (p. 365), Joaquim Almeda i Roig (p. 367), Eduardo de Hinojosa (p. 369-370) i Guillem M. de Brocà i Montagut (p. 371-374). Val la pena consultar Antonio PLANAS ROSSELLÓ, *La abogacía en el Reino de Mallorca (siglos XIII-XVIII)*, Palma de Mallorca, 2003, que abasta un període històric ampli.

4. No em retrotrec a reproduir des de l'inici d'aquesta col·laboració tant el concepte d'*advocat* per a Francesc Eiximenis com el contingut de dita veu recollida per la Real Academia Española, per la innegable claror que poden aportar. Per al gironí, «office de avocació fo instituït principalment [...] per ajudar als jutges a veure clarament la veritat en les causes e per espatxar aquelles e per tolre a la comunitat tota ocasió de brega e per viure en pau» (consulta l'edició del *Dotzè del Crestià*, II, a càrrec de Curt WITTLIN, Arseni PACHECO, Jill WEBSTER, Josep Maria PUJOL, Josefina FÍGULS, Bernat JOAN, Andreu SOLÉ, Teresa ROMAGUERA i Xavier RENEDO, Girona, Col·legi Universitari de Girona i Diputació de Girona, 1986, vol. 1 i 2. En concret, per a aquesta cita, *Dotzè del Crestià*, II,2,705. També vull aclarir que cito la primera part del *Dotzè* a través d'Albert HAUF (ed.), *Lo Crestià (selecció)*, Barcelona, 1983). Per la seva banda, la veu *abogado* és: «1. Licenciado o doctor en derecho que ejerce profesionalmente la dirección y defensa de las partes en toda clase de procesos o el asesoramiento y consejo jurídico. 2. Intercesor o mediador. 3. Persona habladora, enredadora» (*Diccionario de la lengua española*, Madrid, Real Academia Española, 2001, 22a ed., p. 6).

5. Vegeu la molt recent veu d'enciclopèdia de Curt J. WITTLIN i Manuel J. PELÁEZ, «Francesc Eiximenis (c. 1330-1409)», a Manuel J. PELÁEZ, *Diccionario crítico de juristas españoles, portugueses y latinoamericanos (hispánicos, brasileños, quebequenses y restantes francófonos)*, Saragossa i Barcelona, 2005, vol. I (A-L), p. 291-293.

6. A títol d'exemple, perquè citar tot el que s'ha escrit sobre aquest polígraf català ocuparia un considerable nombre de pàgines que farien inviable aquesta col·laboració, es poden consultar, d'un dels seus principals estudiosos, David J. VIERA, «A Partial Bibliography of the Works and Studies on Francesc Eiximenis (1340?-1409?)», a *Catalan Studies: Estudis sobre el català. Volume in memory of Josephine de Boer*, Barcelona, 1977, p. 163-171; *Bibliografía anotada de la vida i obra de Francesc Eiximenis (1340?-1409?)*, Barcelona, 1980 («Presentació» de Martí de Riquer); «El concepte de "caritas" en el cinquè tractat del *Llibre de les Dones*», *Revista Catalana de Teologia*, vol. XI,

Potser és convenient diferenciar des de l'inici dues figures no sempre nítidament definides en els textos. D'una banda, la representació de les parts en el procés⁷ detentada des de l'època romana per una altra persona que actua en nom seu coneguda com a *procurator*, terme que després es va estendre a altres èpoques històriques, encara que amb diferents denominacions,⁸ i, de l'altra, la defensa, que suposa en principi la possessió i l'exercici d'una tècnica específica per a fer triomfar en el procés les pretensions d'una de les parts. En aquest aspecte se centra ara aquesta col·laboració breu i limitada cronològicament per raons d'espai.

És un fet comú que l'advocacia, com a defensa de persones, drets, béns i interessos, és tan antiga com la humanitat, i en tots els pobles hi ha hagut tècnics en dret que auxiliaven les altres persones que desconeixien les lleis o eren incapaces de defensar-se per si mateixes. Existeixen testimonis d'aquest fet ja en el tercer mil·lenni abans de Crist a Sumèria i es troba recollit en el Codi de Manu, en virtut del qual els coneixedors de les lleis podien aconsellar, de manera gratuïta,

---

núm. 1 (1986), p. 87-103, i *Medieval Catalan Literature: Prose and Drama*, Boston, 1988, que dedica el capítol 8 a Francesc Eiximenis, en concret les pàgines 63-69. També s'obtenen respostes interessants en el treball de Jill R. WEBSTER, «The Works of Francesc Eiximenis as a historical source», a *Catalan Studies*, p. 195-201, i en els de Manuel J. PELÁEZ, «El pacifismo y la tolerancia en el pensamiento social y político de Francesc Eiximenis», (en col·laboració amb María Encarnación Gómez Rojo), Actas del VIII Congreso de la Reineke-Gesellschaft (Greifswald), organitzat per la Universitat de Picardie (Amiens) (celebrat a Toledo els dies 15 al 19 de maig de 1997), publicat a *Toleranz und Intoleranz im Mittelalter*, Greifswald, 1997, p. 73-81, «Notas sobre el derecho canónico y las fuentes eclesiásticas en el pensamiento de Francesc Eiximenis», *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 29 (1999), p. 835-842, i «Les institucions religioses et ecclésiastiques du Roussillon du Languedoc et de la Catalogne dans la pensée de l'évêque d'Elne Francesc Eiximenis», a *Actes du LXXe Congrès de la Fédération Historique du Languedoc méditerranéen et du Roussillon: Religions et pouvoirs dans le midi de la France de l'Antiquité à nos jours*, Nîmes, 2002, p. 169-179. Vegeu també Jorge J. E. GRACIA, «Francesc Eiximenis' sources», a *Catalan Studies*, p. 173-187, i, en la mateixa publicació, Edward J. NEUGAARD, «A motif-index study of the "faules" of Francesc Eiximenis», p. 189-194. Més centrat en el pensament polític de Francesc Eiximenis és el treball de María Encarnación GÓMEZ ROJO i Patricia ZAMBRANA MORAL «La noción de tiranía como forma de gobierno y abuso de poder en dos textos jurídicos: las *Partidas* y el *Dotzè del Crestià* de Eiximenis», a Josep SERRANO DAURA, *El territori i les seves institucions històriques*, Barcelona, Fundació Noguera, 1999, vol. II, p. 933-947 (actes del congrés que, amb el títol d'aquest llibre, es va celebrar a Ascó els dies 28, 29 i 30 de novembre de 1997). Específicament sobre el tema que ens ocupa, aporta alguna dada Manuel J. PELÁEZ, «Jueces, abogados y notarios en el pensamiento de Francesc Eiximenis», a *Juges et Criminels: Études en hommage à Renée Martinage*, Lille, 2000, p. 9-15.

7. És molt aclaridor José LÓPEZ ORTIZ, «El proceso en los reinos cristianos de nuestra reconquista antes de la recepción romano canónica», *Anuario de Historia del Derecho Español*, núm. XIV (1942-1943), p. 184-226.

8. Val la pena esmentar el seriós, documentat i fonamentat treball de Sara Díez RIAZA *La procuraduría*, Madrid, 1997.

qui ho necessités, per a sostenir la seva al·legació davant les autoritats o els tribunals, i així apareix també en l'Antic Testament i a Egipte, on els plets se substancien per escrit i on estaven prohibides les al·legacions verbals per por que la gesticulació dels oradors influís de manera excessiva en les resolucions dels jutges. En cap cas no era una professió, sinó una activitat imbuïda d'honor amb indubtable influència social que no comportava remuneració. Aquesta tradició va passar a Grècia, on els procediments eren verbals, i d'allí va passar a Roma,⁹ on en un principi aquesta funció de defensa caracteritzada per l'ús de la paraula amb capacitat de convenciment fa ser encomanada a persones que sobresortien per la seva eloqüència i capacitat oratòria, denominades *oratores*, però amb el transcurs del temps dita funció va ser assignada als coneixedors de la tècnica del dret.¹⁰ De fet, les fonts imperials designaven els advocats romans indistintament amb una molt diversa terminologia que posa de manifest l'evolució històrica dels titulars d'aquesta professió: *advocati*, *patroni*,¹¹ *oratores*, *causidici* i, més tard, *scholastici* o membres amb caràcter obligatori de la *schola* o associació gremial dins de la qual desenvolupaven la seva labor els *advocati* o els *togati*, terme que fa referència a la toga, que estaven obligats a portar els advocats durant els judicis; va aparèixer també la denominació *ius peritos*.¹² Posteriorment, en el regne hispanovisigot, els que fins aleshores havien estat denominats com a tals, van rebre altres denominacions, tal com hem pogut comprovar en algunes fonts historicojurídiques de l'època,¹³ i actuaven de diferent manera. Aquests

9. Entre molts altres, José Tomás VALVERDE CASTILLA, «El abogado», a *Profesiones judiciales y jurídicas*, Còrdova, 1987, p. 177-178.

10. La distinció entre jurista i advocat apareix a Roma en el segle II aC amb la incorporació de la retòrica grega per tal de dotar els tribunals d'un instrument eficaç amb vista a la persuasió en les accions judicials —es pot consultar, a tall d'exemple, André BENOÎT, *Essai historique sur les premiers manuels d'invention oratoire*, París, 1983, i Rosella FRASCA, *Educazione e formazione a Roma: storia, testi, immagini*, Bari, 1996—, i es va consolidar durant tota l'època clàssica.

11. *Patronus* i *orator* són els termes més antics on podem trobar el germen de la professió d'advocat. Les persones que exercien aquestes funcions prestaven gratuïtament la seva ajuda tant en les causes privades com en les públiques. *Patronus* fa referència al ciutadà romà d'alta posició sota la protecció del qual quedaven els estrangers residents a Roma que no tenien capacitat jurídica; per tant, actuava en judici representant el seu client. Més tard, el terme va passar a designar aquells que parlaven en nom de les parts en el procés però no les substituïen, sinó que només eren portaveus de les seves pretensions. Els *oratores* van sorgir al final de la República per influència hel·lènica (Kornél ZOLTÁN MÉHÉSZ, *Advocatus romanus*, Buenos Aires, 1971, p. 56-57).

12. Vegeu la monografia de José María MARTÍNEZ VAL, *Abogacía y abogados*, Barcelona, 1993, 3a ed., p. 3.

13. *Lex Visigothorum* i *Fuero Juzgo*, II,3,3. En concret, en la primera d'aquestes fonts apareix la veu *adsertores*, mentre que en la segona podem trobar dues traduccions d'aquesta: *voceros* i *personeros*. D'altra banda, la defensa d'una causa és, en la *Lex Visigothorum*, *causam dicere*, i en el *Fuero Juzgo*, *razonar*.

vocables van ser assumits més tard en els textos historicojurídics castellans, però amb distintes accepcions,¹⁴ mentre que en els textos catalans apareix específicament el terme *rahonadors*.¹⁵

La utilització del terme *advocati* es constata en el segle XII en els tribunals eclesiàstics¹⁶ i es va estendre als que actuaven en tribunals seculars durant el segle XIII.¹⁷ Aquesta denominació va triomfar sobre les anteriors a les quals he fet referència anteriorment, i apareixen en les fonts altres sinònims, com *avocat*,¹⁸ *ju-reperiti* o *jurisperiti*, *juristas*, *legistas* i *savis en dret*,¹⁹ denominació que feia referència

14. Es designaven *voceros* els defensors de les causes i *personeros* els representants de les parts en el judici, i que ara coneixem com a *procuradors*. En concret, el *Fuero Viejo*, III,1,2, i l'*Espéculo*, IV,2,13, esmenten només els *voceros*, mentre que el *Fuero Real*, I,9, parla dels *voceros* en el sentit d'advocats, i el *Fuero Real*, I,10, esmenta els *personeros* com a procuradors. D'altra banda, les *Partidas* utilitzen indistintament els termes *voceros* i *abogados* (III,6). A les *Partidas*, III,5, es fa referència als *personeros*.

15. Consulto Josep SERRANO DAURA (ed.), *Els Costums de la Batllia de Miravet*, Gandesa (Tarragona), Consell Comarcal de la Terra Alta, 1999, p. 156, que compta amb un extraordinari estudi introductori del mateix Serrano. El text esmentat menciona en el llibre IV, rúbrica 84, «De respondre en pleyt», els termes *advocat* o *rahonadors*. Anteriorment, Galo SÁNCHEZ, *Constitutiones bajulie Mirabeti*, Madrid, 1915. Més recentment, Manuel J. PELÁEZ, «Ferran Valls i Taberner, editor de las "Costums de Miravet" y de otros textos de derecho comarcal y municipal catalán», a *Actes de les Jornades d'Estudi sobre els Costums de la Batllia de Miravet (1319/1320-1999/2000)*, Gandesa, Consell Comarcal de la Terra Alta i Diputació de Tarragona, 2002, p. 239-325, que contenen en l'apèndix I les *Consuetudines Ilerdenses* (p. 262-286), reproducció del text de Ferran Valls Taberner agafat del manuscrit original d'aquestes, custodiat en l'Arxiu Particular Ferran Valls Taberner, on consulto i constato la utilització del terme *advocati*. Sobre dits Costums de Lleida és potser de consulta obligada el treball de Ferran VALLS I TABERNER, «Las "Consuetudines Ilerdenses" (1227) [1228] y su autor Guillermo Botet», a Ferran VALLS I TABERNER, *Literatura jurídica*, p. 35-60.

16. S'obtenen respostes a José MALDONADO Y FERNÁNDEZ DEL TORCO, «Líneas de influencia canónica en la historia del proceso español», *Anuario de Historia del Derecho Español*, núm. XXIII (1953), p. 467-493, i a Ramon d'ABADAL I DE VINYALS i Ferran VALLS I TABERNER, «La fundació del Col·legi d'Advocats de Barcelona», *Cuadernos Informativos de Derecho Histórico Público, Procesal y de la Navegación*, núm. 11 (1990), p. 2451-2459, esp. p. 2452.

17. Vegeu les *Consuetudines Ilerdenses*, III, rúbrica 115, «De causa differenda propter advocatos et alia». Mencionen el terme *advocantes* el manuscrit E-11-13 de la Biblioteca de El Escorial recollit en la compilació de Tomàs Mieres, que consulto a Josep Maria PONS GURI (ed.), *Les col·leccions de costums de Girona*, Barcelona, 1988, p. 275.

18. Consulto Jesús MASSIP I FONOLLOSA (ed.), *Costums de Tortosa*, Barcelona, 1996, en concret, I,6,14, p. 64 («Pròleg» de Josep Maria Font i Rius). Sobre aquest text, contenen interessants aportacions els treballs de J. A. ARIAS BONET, «Regulae iuris en las Costums de Tortosa y en las Consuetudines de Valencia», a *Costums de Tortosa: Estudis*, Tortosa, 1979, p. 361-378, i Jesús MASSIP, *La gestació de les Costums de Tortosa*, Tarragona, 1984, entre d'altres.

19. Aquesta denominació apareix a *Constitutions i altres drets de Catalunya*, Barcelona, 1973 (reproducció facsímil de l'edició de Barcelona, 1704), II,6,1 i II,6,4, i en el *Recognoverunt proceres* (privilegi concedit a la ciutat de Barcelona pel rei Pere III el 1284). *Legislación histórica de España* (consulta en línia).

als estudis tècnics necessaris per a l'exercici de la professió, mentre que el terme *abogado*²⁰ no va triomfar fins als temps moderns.

Quant a la capacitat professional²¹ i a l'acreditació dels coneixements jurídics necessaris per a l'exercici de l'advocacia, a Catalunya va ser requisit imprescindible des de les Corts de Monsó de 1289, en temps d'Alfons II, tenir reconeguda la competència de coneixements suficients en virtut d'un examen previ, tal com s'acredita en el capítol 17 de les *Constitucions per als catalans*, en virtut del qual cap «savi in dret» podia exercir en cap cúria, inquisició, advocacia o judicatura fins que fos examinat pels prohoms de cada lloc amb altres savis en dret, i una vegada superat l'examen, havien de prestar jurament davant del veguer o *bayle* i els prohoms de cada lloc.²² Posteriorment, en un privilegi de 1294, Jaume II ordenava a la ciutat de Barcelona que s'elegissin dos jurisperits per a examinar, i no es permetia exercir l'advocació a qui no superés l'examen.²³

Per la seva banda, les Corts de Cervera de 1359, en el capítol 12 de les seves constitucions, confirmen allò dit en les Corts de Montsó de 1289 i afegeixen també el requisit d'haver d'acreditat mitjançant jurament haver cursat cinc anys d'un estudi general i, a més, posseir els cinc llibres ordinaris del dret civil o els llibres ordinaris de dret canònic.²⁴ Tot això va ser reiterat a les Corts de Montsó de 1363, on es va determinar que ningú que no fos doctor o hagués aprovat el dret pogués exercir l'ofici d'assessor, jutge o advocat sense haver jurat prèviament davant d'un oficial i amb la cúria en ple haver estudiat durant cinc anys dret civil o canònic en un estudi general, a més d'haver-se d'examinar en presència del mateix oficial per dos savis en dret del lloc, davant dels quals l'aspirant havia d'acreditar no només que posseïa suficients coneixements, sinó també que estava en possessió dels llibres ordinaris de dret civil o canònic, segons l'especialitat que hagués estudiat.²⁵

20. Aquest terme apareix a *Leyes y ordenamientos para abreviar los pleitos dados en las Cortes de Zamora*, de l'any 1274, i en l'*Ordenamiento de Briviesca*, 3,10, de l'any 1387 (*Legislación histórica de España*. Consulta en línia).

21. Referit a un altre període històric, es pot consultar Elena Isabel CARA FUENTES, «La formación práctica de los juristas españoles en el siglo XVIII. Una aproximación a su estudio», a *Actas de las II Jornadas de Historia del Derecho de la Universidad de Jaén*, «La Aplicación del Derecho a lo Largo de la Historia», Jaén, 1997, p. 161-176.

22. *Constitucions y altres drets de Catalunya*, II,6,1, i el mateix es va establir per als notaris a II,6,3.

23. *Constitucions y altres drets de Catalunya*, II,6,4.

24. *Constitucions y altres drets de Catalunya*, II,6,4.

25. *Constitucions y altres drets de Catalunya*, II,6,5. Per ampliar informació, es pot consultar Ferran VALLS TABERNER, «La Constitució catalana de la Cort General de Montsó de 1363», *Anuario de Historia del Derecho Español*, núm. v (1928), p. 412-431.

A fi d'assegurar-se el coneixement de les lleis catalanes, la reina Maria, lloc-tinent a les Corts de Barcelona de 1422, capítol 17, va ordenar que qualsevol jurista que volgués dedicar-se a la judicatura o a l'advocacia a Catalunya havia de tenir de manera obligatòria, abans de ser admès en aquests oficis, els *Usatges de Barcelona*, les *Constitucions* i els capítols de Cort de Catalunya, segons els quals s'havia de jutjar necessàriament en primer lloc en el Principat de Catalunya, i que es castigaria amb el pagament de cinquanta lliures (per a l'acusador i per al fisc per meitat) aquell que incomplís aquesta norma. D'altra banda, a aquells juristes, advocats o jutges que ja estiguessin exercint la professió i no posseïssin els textos esmentats, se'ls concedia un termini de sis mesos perquè poguessin aconseguir-los, ja que en cas contrari serien castigats de la mateixa manera.²⁶

Pel que fa a les condicions físiques i morals, els textos històrics formulen el requisit de manera negativa, ja que no especifiquen qui pot exercir la professió d'advocat, sinó qui no pot exercir-la; per exemple, segons allò disposat en el primitiu *Fur de València*, estaven incapacitats per a exercir l'advocacia els menors d'edat, els bojós i furiosos i els membres de l'estament eclesiàstic, llevat que advoquessin a favor de les seves esglésies, d'una unió de persones o de pobres²⁷ o d'altres clergues,²⁸ mentre que, segons la regulació continguda en els *Costums de Tortosa*, no podien exercir com a advocats els menors de vint-i-cinc anys, els infames, les dones,²⁹ els apòstates, els heretges i els infidels. Tampoc no podien exercir l'advocacia els preveres i els religiosos, excepte si era en negocis propis o en els de les seves esglésies o monestirs, llevat d'un cas de dispensa o d'autorització del seu immediat superior. Els altres clergues podien exercir lliurement encara que es trobessin ordenats *in sacris* i gaudissin d'algun benefici eclesiàstic.³⁰

D'altra banda i insistint en el caràcter professional de l'advocacia, cal dir que la penetració dels pobles bàrbars dins de les fronteres de l'Imperi romà va

26. *Constitutions y altres drets de Cathalunya*, II,4,1.

27. Ha meregut alguna atenció historiogràfica l'estudi de la defensa d'aquells litigants amb escassos mitjans de fortuna: Luis REVEST CORZO, «La defensa judicial de los pobres», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, núm. XXI (1945), p. 430-466, i núm. XXII (1946), p. 175-189 i 210-224; Agustín BERMÚDEZ AZNAR, «La abogacía de pobres en la Edad Media española», a *Actas das Jornadas Luso-Espanholas de Historia Medieval: A pobreza e a assistência aos pobres na Península Ibérica durante a Idade Media*, Lisboa, 1973, vol. I, p. 137-155, i Agustín BERMÚDEZ AZNAR, «La abogacía de pobres en Indias», *Anuario de Historia del Derecho Español*, núm. L (1980), p. 1039-1054.

28. *Fori Antiqui Valentiae*, rúbrica XXI, «De advocatis», núm. 4 (consulto l'edició crítica de Manuel DUALDE SERRANO, Madrid i València, 1950-1967, p. 33). *Furs de València*, II,6,4.

29. La prohibició d'advocar a les dones també es recull en les *Partidas*, III,6,3.

30. Vegeu Jesús MASSIP i FONOLLOSA (ed.), *Costums de Tortosa*, en concret p. 96-97, que reprodueixen el text dels *Costums* II,7,3.

originar, entre moltes altres qüestions que per raons d'espai queden al marge de la nostra col·laboració,³¹ que les corporacions professionals d'advocats que havien anat funcionant en l'època hispanoromana disminuïssin progressivament la seva activitat fins al punt de desaparèixer. Això no va ser obstacle perquè les comeses assignades habitualment als advocats deixessin de ser complertes i perquè de nou ressorgissin els col·legis professionals d'advocats durant la primera meitat del segle XIV.³² De fet, el 1328 Alfons III va ordenar que els noms de tots els «savis in dret» de la ciutat de Barcelona fossin inscrits en un llibre o registre de les cúries del veguer i del *bayle* d'aquesta, i es va establir un torn d'actuació en aquests tribunals, de manera que es compensaven les intervencions no retribuïdes en assumptes penals amb les que sí que ho eren en assumptes civils.³³ Un any més tard, el mateix monarca va derogar aquestes ordenances, que de nou van ser restablertes el 1333, any en què es va crear el Col·legi d'Advocats de Barcelona³⁴ per a intentar corregir els abusos que s'estaven produint en els tribunals de Barcelona

31. Es pot consultar, entre altres, el documentat treball de J. BALON *Regards sur le droit, sur la société et sur les institutions de la Catalogne à l'époque carolingienne*, Lovaina, 1970.

32. Sobre la forma col·legial en la Corona d'Aragó és de consulta obligada el volum monogràfic de *Ius Fugit* núm. 12 (2005), al qual ja s'ha fet referència en una altra nota. En relació amb els col·legis de notaris, s'obtenen respostes a Jordi GÜNZBERG MOLL, «Els col·legis notariais a Catalunya (ss. XIV-XX)» (p. 11-58); Antonio PLANAS ROSELLÓ, «El Colegio de Notarios de Mallorca (siglos XIV-XVIII)» (p. 59-97); José María CRUSELLES GÓMEZ, «Corporativismo profesional y poder político en la edad media. Los notarios de Valencia desde la conquista hasta la fundación del colegio (1238-1384)» (p. 99-145); Josep Maria LLOBET I PORTELLA, «Dades documentals sobre el col·legi de notaris de Cervera (1338-1785)» (p. 147-189); Juan BERCHMANS VALLET DE GOYTISOLO, «El col·legi de notaris de Barcelona» (p. 191-196); Daniel PIÑOL ALABART, «El col·legi de notaris de Tarragona» (p. 197-219), i Vicente GARCÍA EDO, «El colegio de notarios de Tortosa (Una aproximación a partir de sus diferentes reglamentos del siglo XVI)» (p. 221-267). Vegeu també J. M. CRUSELLES GÓMEZ, «El Colegio Notarial de Valencia, entre poder político y desarrollo corporativo», a *Actes del I Congrés d'Història del Notariat Català (Barcelona, 11-13 de Novembre 1993)*, Barcelona, 1994, p. 727-743. Quant als col·legis de juristes i procuradors, es mostren molt documentats Tomàs de MONTAGUT ESTRAGUÉS, «El régimen jurídico de los juristas de Barcelona en la baja edad media», *Rudimentos Legales. Revista de Historia del Derecho*, núm. 2 (2000), p. 63-91; Tomàs de MONTAGUT ESTRAGUÉS, «Els juristes de Catalunya i la seva organització col·legial a l'època medieval», *Ius Fugit*, núm. 12 (2005), p. 269-301, i Víctor MATA I VENTURA, «Origen i evolució de les organitzacions de procuradors dels tribunals de Barcelona; procés constitutiu i incorporació dels seus membres. Segles XIII-XVIII. Primera part», *Ius Fugit*, núm. 12 (2005), p. 303-335.

33. *Constitutions y altres drets de Cathalunya*, document de 1294, II,88.

34. El privilegi esmentat, que es troba recollit en l'Arxiu de la Corona d'Aragó, C. Reg. 486, f. 88r, és del següent tenor: «Nos Alfonsus etc. Perpenso ex consideratione nedum presentis temporis set exacti quam gravibus honusta dispendiis quot et quantis sit plena periculis iudicandi et advocandi in civitate Barchinone abusus hinc nos evidens evocat ratio ut dum reformandis moribus nostra solerter vaccat intentio eaque periculosiora sunt nequamque remedio reformationis comode relinquamus. Cupientes igitur huic morbo et paratis ex eo periculis occurrere et congrua adhibere

i evitar els que es poguessin produir en el futur. Aquest organisme col·legiat estava regit per un prior o rector i quatre consellers, tots ells elegits pels advocats de dita ciutat anualment el primer dimarts després de Pasqua. Tenien l'obligació

---

medelam presentis serie concedimus vobis advocatis quibuslibet Civitatis Barchinone ut instituentes de vobis collegium possitis Rectorem seu Priorem dicti Collegii eligere qui auctoritate nostra regat officium antedictum et officium advocandi et judicandi ad utilitatem dicti officii et eo utentium ac rei publice Civitatis jamdicte qui etiam Rector seu Prior nostre auctoritate certifficatus summarie de male in ipso officio utentibus salaria videlicet minus debite exigendo et dilacionibus in judiciis calumpniosis utendo necnon aliis dicti Rectoris arbitrio cum et de consilio et assensu expressis quatuor consiliariorum ipsius et non aliter contra contituciones usus et consuetudines civitatis ipsius in lesionem rei publice abutentes possit auctoritate nostra quam ei super hoc impendimus corrigere ac etiam emendare. Et si incorrigibiles inventi fuerint ipsos punire valeat suo arbitrio et cum consilio et assensu dictorum consiliariorum suorum et non aliter certificatione tamen previa in privacione perpetua officii predicti et alias juxta sui cognicionem etiam et videre ut ex hiis rei publice ac ipsi officio et in eo bene utentibus per Regiam celsitudinem consulatur. Concedentes vobis quod si quem sive quos ipse Rector seu prior puniverit de consilio dictorum suorum consiliariorum penas eis inflictas seu infligendas ipsis non relevabimus indulgebimus aut quomodolibet remitemus. Concedimus inquam et ordinamus quod ipsum Collegium una cum consiliariis Barchinone seu tribus ex eis in casu videlicet in quo alii interesse non possent potuerint seu noluerint possit ex se tunc infra tres menses continuos et deinde anno quolibet die martis post festum Pasche Domini immediate sequenti dictum Rectorem seu priorem eligere et dictos quatuor consiliarios qui prior et consiliarii eius jurent in posse vicarii Barchinone presentibus Consiliariis Civitatis eiusdem fideliter et legaliter se habere in eorum officiis. Qui quidem prior de consilio dictorum quatuor Consiliariorum interveniente Consiliariorum Barchinone Consilio et assensu possit facere statuta et ordinationes et alia que cedant ad bonum statum et utilitatem officii prelibati et tocius Rei publice Barchinone tam super inquirendo et puniendo de predictis quam in aliis que dictum officium advocandi et judicandi tangere quomodolibet dinoscantur. Dicta etiam statuta et ordinationes possint fieri temporales. Possint nihilominus ad cognitum dictorum Prioris seu Rectoris et consiliariorum eiusdem de consilio et assensu dictorum consiliariorum Barchinone et omnino aliter iterum fieri mutari seu etiam emendari. Statuentes quod illi advocati qui in predictis esse noluerint in civitate et territorio Barchinone uti premissis officio non presumant; et quod dictis etiam priori seu consiliariis per se vel per alium nullum liceat recipere salarium ac servicium pro predictis vel aliquo eorumdem. Predicta vero ordinacio et quicquid ex ea sequatur extendatur non solum ad civitatem predictam set etiam ad vicariam Barchinone et Vallensis et ad baiuliam Barchinone et baiulias ipsi baiulie subiectas et advocati in ipsis baiuliis et vicariis habitantes sint ad predicta servanda obligati. Set in eleccione dicti Rectoris sive prioris sint solum advocati Barchinone cum dictis consiliariis Barchinone. Hanc autem concessionem seu ordinationem durare volumus hinc usque ad decem annos continue subsequentes. In quorum siquidem omnium testimonium presentem fieri et sigillum nostrum eidem jussimus apponendum. Datum Barchinona octavo idus aprilis anno Domini M^oCCC^oXXX^o tercio./ Franciscus Mathei ex pe. provi. missa ei per vicf.» (Vegeu l'Arxiu Particular Ferran Valls i Taberner, D-41/1936, f. 14 i 15). Aquest privilegi ja va aparèixer publicat en un altre treball de l'autora, en concret *Historiografía jurídica y económica y pensamiento jurídico público, social y económico de Manuel Reventós i Bordoy (1888-1942)*, Màlaga, 2001, p. 259-260, nota 70, si bé pel seu indubtable interès per a aquesta col·laboració m'he permès la llicència de reproduir-lo.

de jurar, davant del veguer de Barcelona i els consellers de la ciutat, que la seva activitat es regularia sempre per la llei. L'àmbit espacial del Col·legi d'Advocats de Barcelona incloïa no només la ciutat, sinó també la seva vegueria i la del Vallès, així com la batllia de Barcelona i altres batllies subjectes a aquesta, tal com especifica clarament el text del privilegi transcrit en una nota. Quant a les funcions concretes del prior, aquest coneixia de tot el que fes referència a l'exercici de l'advocacia auxiliat pels seus consellers, que havien de ser nomenats en un termini màxim de tres mesos després de la concessió d'aquest privilegi i els càrrecs dels quals no eren retribuïts, i havia de corregir, amb l'autoritat que el mateix rei li conferia, les dilacions indegudes en la tramitació dels plets, el cobrament d'honoraris excessius i altres abusos en l'exercici professional, per a la qual cosa podia dictar els estatuts i les ordenances apropiades per a l'ofici d'advocar i jutjar, i podia imposar diverses penes fins a arribar a la prohibició o privació perpètua de l'exercici de la professió per a l'advocat infractor, per al qual era obligatòria la col·legiació per a poder exercir com a advocat. La durada d'aquest privilegi reial de 1333 va ser de deu anys, i va ser confirmat per primera vegada el 1336 per Pere III, al qual els col·legiats de Barcelona van sol·licitar que el reiterés de nou, cosa que va fer el primer d'abril de 1343.³⁵ No obstant això, a instàncies dels consellers de Barcelona, el primer de maig del mateix any 1343, Pere III va anul·lar el privilegi anterior, per la qual cosa l'organització col·legiada dels advocats de Barcelona va quedar malmenada perquè les autoritats municipals no l'havien vist de bon ull, ja que pretenien tenir entre les seves competències la reglamentació i la inspecció de l'actuació professional dels advocats, que pel privilegi de Pere el Cerimoniós de 14 de març de 1369 corresponia al Col·legi.³⁶

35. Ramon d'ABADAL I DE VINYALS i Ferran VALLS I TABERNER, «La fundació del Col·legi d'Advocats de Barcelona», *Cuadernos Informativos de Derecho Histórico Público, Procesal y de la Navegación*, núm. 11 (1990), p. 2451-2459, fan referència al privilegi de constitució del Col·legi d'Advocats de Barcelona de 1333 d'Alfons III, si bé, com que no van poder trobar-lo, segons la seva pròpia confessió, van reproduir una de les confirmacions d'aquest a les p. 2457-2459, la feta el 1343 pel rei Pere el Cerimoniós, conservada en l'Arxiu de la Corona d'Aragó, registre 874, f. 83.

36. El contingut complet del privilegi que es troba en l'Arxiu Històric Municipal de Barcelona, *Llibre vermell*, II, f. 221v, i *Llibre vert*, II, f. 36v, és el que exposo a continuació: «Nos Petrus, Dei gratia Rex Aragonum, Valencie, Maiorice, Sardinie et Corsice Comesque Barchinone Rossilionis et Ceritanie. Quia in generali curia quam Cathalanis in hac Civitate celebramus fuit nobis per illos de brachio Civitatum, villarum et locorum regalium oblatum, inter certera, capitulum infrascriptum: "Item cum in curia generali Montissoni domini Regis Alfonsi primi sit capitulum sequens: Item ordinamus et statuimus quod aliquis jureperitus non utatur in aliqua curia inquisitionibus advocacionibus neque de iudicamento donec examinatus fuerit per probos homines uniuscuiusque loci simul cum aliis sapientibus in iure et quod illi qui fuerint electi jurent quod fideliter se habebunt in advocacionibus et in aliis rebus in posse vicarii vel bajuli et dictorum proborum hominum dicti loci. Et illud idem fuerit ordinatum in dicta curia servari in medicis et chirurgicis. Et in curia Cervarie

Les autoritats municipals barcelonines van intentar el control de l'actuació dels advocats el 1399 per mitjà d'unes ordenances aprovades pel rei Martí que van crear el càrrec de prior de juristes.³⁷ Posteriorment, aquest mateix monarca va ordenar l'erecció d'altres col·legis professionals de lletrats a Girona el 1409 i a Lleida el 1410.³⁸

L'activitat forense es caracteritzava des de l'època romana per la noblesa, ja que els que es dedicaven a les professions relacionades amb aquesta eren ciutadans d'alta condició social que prestaven els seus serveis de manera altruista; a més, com ja s'ha dit, es tractava d'un mode de viure que exigia l'ús de l'eloqüència, a l'aprenentatge de la qual s'havien de dedicar uns quants anys de vida i nombrosos recursos econòmics. Per tant, no tothom podia accedir a l'exercici de

---

celebrata per dominum regem Petrum, nunc regnantem, huiusmodi constitutiones in jureperitis et medicis fuerint confirmate, addito quod ipsi jureperiti nequeant advocare vel officium iudicis vel assessoris assumere nisi habeant quinque libros ordinarios Juris civilis vel saltem ordinarios juris canonici et quod ipsos ad minus audiverint per quinque annos in studio generali, de quo per iuramentum fidem facere teneantur; et idem in ipsa Curia fuerit ordinatum servari in medicis artis fise excepto quod sufficiat eos per tres annos in studio generali audivisse. Et in curia Montissoni celebrata per dictum dominum Regem Petrum fuerit ordinatum quod nullus jureperitus qui doctor vel approbatus non sit officium assessoris iudicis ac advocati gerere seu assumere non audeat vel presumat nisi prius in posse officialis ordinari iuraverit se per dictos quinque annos jus canonicum vel civile audivisse et quod per duos jureperitus examinatus fuerit et approbatus et idem in medicis. Et per dictam constitutionem probi homines cuiusque loci sint eiekti ab examinatione et juramenti prestacione predictorum, prout antea ipse examinatio et juramenti prestacio fieri debebant; et ex hoc utilitas rei publice non sequatur quia plerumque contingit aliquos esse admissos qui aliter admissi non fuissent. Quod fiat provisio confirmatoria primarum constitutionum quod dicta examinatio eorum fieri habeat per probos homines cuiuslibet loci simul cum aliquibus sapientibus in jure per eos eligendis et quod ipsi qui admissi fuerint jurent in posse eorum et vicarii vel baiuli ipsorum locorum ea que continentur in dictis constitutionibus. Et idem in medicis". Tenore presentis supplicacionis predictorum brachii supradicti annuentes benigne, placet nobis quod serventur prime Constitutiones predictae ipsas quod per universos et singulos officiales et subditos nostros Cathalonie observari volumus et iubemus. In cuius rei testimonium hanc fieri nostroque sigillo iussimus in pendenti muniri. Datum Barchinona Quartadecima die marcii Anno a nativitate Domini M^oCCC^o lx^o nono nostroque regni tricesimo quarto. P. Cancellarius.» (Vegeu-ne la transcripció a l'Arxiu Particular Ferran Valls i Taberner, D-41/1936, f. 16 i 17).

37. Aquest càrrec era d'elecció anual durant el mes de maig per les autoritats judicials locals i, com a mínim, tres consellers de Barcelona, així com pels juristes elegits expressament per aquells. L'esmentat prior de juristes havia de ser assistit per dos consellers juristes també elegits de la mateixa manera (Ferran VALLS i TABERNER, «Los abogados en Cataluña durante la edad media», a Ferran VALLS i TABERNER, *Literatura jurídica*, p. 223-224). Vegeu també Tomàs de MONTAGUT i ESTRAGUÉS, «El régimen jurídico de los juristas», p. 63-91. Com és sabut, posteriorment les activitats professionals dels advocats es van regular per mitjà de les ordenances d'advocats i procuradors promulgades pels Reis Catòlics l'11 de febrer de 1495.

38. Tomàs de MONTAGUT i ESTRAGUÉS, «Els juristes de Catalunya», p. 297.

l'advocacia, sinó només aquells que tenien la capacitat de pagar la preparació necessària i el sosteniment vital dels quals estava assegurat per fonts d'ingressos procedents d'altres àmbits de l'activitat econòmica, si bé cal dir que l'exercici de l'advocacia amb cert reconeixement procurava el prestigi necessari per a accedir a llocs importants en l'àmbit de la política o l'administració.

En la consideració social de Francesc Eiximenis,³⁹ el paper de l'advocat s'imbrica dins de la participació dels ciutadans en els assumptes públics buscant com a objectiu primordial el bé comú,⁴⁰ concepte al qual lògicament es contraposa el bé propi, és a dir, l'amor a si mateix que es manifesta en forma d'interessos particulars o sectorials dels ciutadans i que es basa en la persecució de les falses riqueses materials, de manera que, segons la seva opinió, era el cas més greu el del tirà,⁴¹ si bé el polígraf no va oblidar fer menció d'altres exemples de corrupció en el món de les activitats econòmiques.⁴² La benevolència és, per tant, el camí per on han de conduir-se els ciutadans, i, en conseqüència, el concepte d'ajuda és, segons la seva opinió, el nexa d'unió de la comunitat⁴³ i allò que porta tots els seus integrants a participar en el que podria denominar-se *la utilitat o l'interès comú*,⁴⁴ que implica que tots han d'estar ocupats, per la qual cosa Eiximenis considerava l'ociositat l'origen de molts mals.⁴⁵ Aquesta divisió de funcions dintre de la societat és la materialització concreta del concepte d'*ajuda*, dins de la qual ha de prevaler sempre la utilitat comuna sobre la utilitat privada, tenint en compte que l'ajuda ha de ser donada a cada membre de la societat segons el que necessiti, per la qual cosa la necessitat apareix com el motiu de l'ajuda. En qualsevol cas, les necessitats dels diferents membres de la comunitat, que com a ciutadans són iguals per naturalesa i lliures,⁴⁶ són de caràcter

39. Vegeu, entre molts altres treballs sobre el tema, el de Josep OLIVES PUIG, «La participació social a la ciutat d'Eiximenis», *Revista Catalana de Sociologia*, núm. 3 (1996), p. 7-30, i, sobretot, Lluís BRINES I GARCIA, *La filosofía social y política de Francesc Eiximenis*, Sevilla, 2004.

40. *Doctrina compendiosa de viure justament et de regir qualsevol ofici públich leialment e diligent*, Barcelona, 1929, I, p. 112, 4. Es tracta de l'edició del P. MARTÍ DE BARCELONA, O. M. Cap., per a la que cito.

41. Es pot consultar María Encarnación GÓMEZ ROJO i Patricia ZAMBRANA MORAL, «La noción de tiranía como forma de gobierno y abuso de poder en dos textos jurídicos: las *Partidas* y el *Dotzè del Crestià* de Eiximenis», a Josep SERRANO DAURA, *El territori i les seves institucions històriques*, vol. II, p. 933-947.

42. *Dotzè del Crestià*, I,392.

43. *Dotzè del Crestià*, I,357. Sobre el concepte de *comunitat*, es poden consultar els treballs ja clàssics de R. KÖNIG, *The Community*, Londres, 1968, i J. GUSFIELD, *Community: A Critical Response*, Oxford, 1975.

44. S'obtenen respostes a Salvador GINER i Victoria CAMPS, *L'interès comú*, Barcelona, 1990.

45. *Dotzè del Crestià*, I,378, i *Doctrina compendiosa*, I, p. 49-51.

46. *Dotzè del Crestià*, I,156.

molt dispar i varien en funció de diverses circumstàncies,⁴⁷ per la qual cosa també seran diferents aquells que puguin satisfer cadascuna d'aquestes necessitats en funció del seu ofici, i és precisament aquesta argumentació la que serveix a Eiximenis per a fonamentar la seva teoria dels estaments,⁴⁸ els quals ordena jeràrquicament,⁴⁹ de manera que ubica els advocats, temàtica que m'ocupa, en una posició intermèdia,⁵⁰ en la qual s'inclouen «juristas,⁵¹ notaris, mercaders⁵² e drapers poderosos, e tots aquells qui sens generositat notable han grans riqueses en la ciutat».⁵³

Quant a la retribució econòmica de l'activitat dels advocats,⁵⁴ fins al final del segle XIII va ser un assumpte molt discutit si els seus honoraris eren legítims, si bé sembla que el costum de cobrar salaris no es remunta més enllà de la recepció del dret romà, ja que anteriorment la seva intervenció en el procediment no es podia considerar producte de la seva activitat professional, sinó més aviat conseqüència d'una relació d'amistat amb el client que donava lloc a un agraïment per l'ajuda rebuda, agraïment que es materialitzava en una donació o un

47. Escriu Eiximenis per a il·lustrar aquesta argumentació que no és el mateix requerir l'actuació de la justícia que la necessitat de menjar o beure, ja que en la primera ha d'ajudar «aquell qui manté senyoria», mentre que per a resoldre la segona és suficient l'actuació d'«un pagès, o flequer o taverner, los quals no son eguals a aquells qui han a sostenir justícia» (*Dotzè del Crestià*, 1,357).

48. *Dotzè del Crestià*, 1,378. Vegeu també A. LÓPEZ-AMO Y MARÍN, «El pensamiento político de Eiximenis en su tratado "Regiment de Prínceps"», a *Anuario de Historia del Derecho Español*, núm. XVII (1946), p. 5-139.

49. Consulteu L. DUMONT, *Homo hierarchicus, essai sur le système des castes*, París, 1990. La jerarquia d'Eiximenis inclou els *majors*, constituïts pels bisbes, abats, priors dels ordes militars, barons, comtes, vescomtes i patriciat urbà; els *mitjans*, que són els servidors de l'Administració, juristes, metges, homes de negocis i artesans, i els *menors* o *poble menut*, tant rural com urbà, és a dir, assalariats, camperols o pagesos, als quals ataca de manera verdaderament despietada. S'ha de consultar, per a aclarir dubtes sobre l'argumentació de Francesc Eiximenis sobre la funció d'aquest estament, el treball de J. R. WEBSTER titulat «La función de las clases inferiores dentro de la sociedad del siglo XIV, según Francesc Eiximenis», *Revista Valenciana de Filología*, núm. VII (1963-1966), p. 87-92. Vegeu també A. LÓPEZ-AMO Y MARÍN, «El pensamiento político de Eiximenis en su tratado "Regiment de Prínceps"», p. 67-74.

50. *Dotzè del Crestià*, 1,378.

51. Sobre la importància dels lletrats a la baixa edat mitjana, es mostra documentat, entre molts altres, S. de MOXÓ, «La elevación de los letrados en la sociedad estamental del siglo XIV», a *Actas de la XII Semana de Estudios Medievales*, Pamplona, 1976, p. 183-215.

52. Eiximenis tenia en molta estima els mercaders, els quals considerava exemple de ciutadania i d'ajuda a la comunitat en profit de la utilitat pública, ja que tenien una funció redistribuidora de la riquesa. *Dotzè del Crestià*, 1,389 i 390, i II,2,755.

53. *Dotzè del Crestià*, I,115.

54. Vegeu Jesús LALINDE ABADÍA, «Los gastos del proceso en el derecho histórico español», *Anuario de Historia del Derecho Español*, núm. XXXIV (1964), p. 249-416.

regal a títol gratuït de caràcter habitual però no exigible pel fet de no constituir una prestació de serveis i trobar-se l'advocacia entre les arts liberals.⁵⁵ Per tant, les fonts no utilitzen el terme *salarium*, sinó *honorarium*.⁵⁶ Posteriorment, cap al segle III, en començar a exercir l'advocacia ciutadans sense altre mitjà de vida que la seva actuació en els tribunals, es va fer necessari remunerar la seva activitat, per la qual cosa aquesta es va convertir en la font d'ingressos principal per al defensor. Aquesta circumstància va privar l'advocacia del seu caràcter aristocràtic i amistós, però és que, a més, els freqüents abusos i exigències exorbitants en el dret a ser remunerats van fer que els advocats no gaudissin de bona consideració social. En el dret clàssic, la Llei Cincia *de donis et muneribus*⁵⁷ de l'any 204 abans de Crist havia prohibit als advocats rebre diners o acceptar donacions com a pagament per la seva activitat de defensa forense, per la qual cosa es van establir sancions,⁵⁸ però el dret imperial va reconèixer la legitimitat dels honoraris i va assenyalar com a variables que calia tenir en compte en la seva quantia tant la importància i la dificultat del plet com la fama de l'advocat fonamentada en la seva vàlua professional, el grau de jurisdicció del tribunal i, sobretot, allò determinat en aquest aspecte pel costum local.⁵⁹

Sobre aquest punt, no hi ha cap dubte del pensament de Francesc Eiximenis. El gironí va exposar en el segle XIV el seu criteri moral i jurídic sobre els honoraris dels advocats,⁶⁰ segons el qual considerava legítima la sol·licitud de diner a canvi de consells jurídics.⁶¹ Per a ell, una vegada començada l'advocació, no estava permès a l'advocat fer cap pacte sobre el salari amb el litigant,⁶² al mateix temps que assenyalava que els advocats havien de defensar els pobres, per la qual cosa portava a col·lació en aquest assumpte les opinions de sant Tomàs⁶³ i sant Agustí, qui insistia en la defensa almenys d'aquelles persones amb escassos mitjans de fortuna amb qui l'advocat estigués més lligat pel lloc on exercia o per una obligació especial que no especificava.⁶⁴

55. Vincenzo ARANGIO-RUIZ, *Istituzioni di diritto romano*, 14a ed., Nàpols, 1980, p. 348.

56. D. 17,1,4 (Paulus, *ad Ed.*) o D. 19,2,38,1 (Paulus, *Sing. reg.*), entre d'altres.

57. Vegeu Emilio RECODES DE CASSO, *La Ley Cincia en sus circunstancias históricas*, Madrid, 2005.

58. Kornél ZOLTÁN MÉHÉSZ, *Advocatus romanus*, Buenos Aires, 1971, p. 17.

59. Es tracta del *Senatusconsultum Claudianum* de l'any 47, al qual, juntament amb les variables mencionades, fa referència Kornél ZOLTÁN MÉHÉSZ, *Advocatus romanus*, p. 172.

60. *Dotzè del Crestià*, II,2,705.

61. *Dotzè del Crestià*, II,2,733.

62. *Dotzè del Crestià*, II,2,705, i II,1,480.

63. *Dotzè del Crestià*, II,2,705.

64. *Dotzè del Crestià*, II,2,705.

Quant a allò suposat en la normativa catalana medieval sobre quan havien de cobrar els seus honoraris els advocats, cal assenyalar que les Corts de Barcelona de 1251 van determinar que els advocats no podien rebre el seu salari fins que no s'hagués dictat la sentència ferma sobre la causa, si bé se'ls permetia agafar fiança o caució a fi que poguessin garantir que, tan bon punt aquesta circumstància ocorregués, sí que tindrien dret a percebre el seu salari, mentre que, pel que fa a la quantia de dits honoraris, les autoritats es van veure obligades a fixar una taxa o aranzel per a evitar els freqüents abusos. De fet, a València, l'any 1258 Jaume I va establir que si la quantia de la causa era entre cent i trenta morabatins, l'advocat podia sol·licitar un pagament de trenta sous; per contra, si la quantia del plet no superava els trenta morabatins, el salari només podia aconseguir els deu sous. Per a plets més importants que superessin els cent morabatins i fins a arribar als cinc-cents, els advocats estaven autoritzats a percebre fins a setanta sous, i en cas que el valor de la causa superés els cinc-cents morabatins, el salari màxim per als advocats podia ser de fins a cent sous.⁶⁵

El pacte de *quota litis* entre l'advocat i el client va ser reiteradament prohibit en el *Fur de València*, en els *Costums de Tortosa*⁶⁶ i en el document de 1246 per a Barcelona.⁶⁷ Posteriorment, una altra norma dictada per Jaume II el 1294⁶⁸ va insistir en aquesta necessitat. La *quota litis*, com a associació i participació amb el client en el resultat del plet, posava en risc la independència i la llibertat de l'advocat, que deixava de ser defensor i es convertia en soci del seu client, ja que buscava a tot preu un resultat material, fet que, a més d'incloure elements distorsionadors de la mera defensa, provocava el desemparament o la discriminació d'aquells ciutadans que havien de reivindicar el dret d'escassa o nul·la quantia patrimonial o de protecció i tutela complicada.

En una època posterior, en concret a les Corts de Montsó de 1510, Ferran II va ordenar que tant els jutges com els advocats que actuessin d'aleshores endavant en la Reial Audiència, havien de disposar de béns suficients.⁶⁹

Les fonts jurídiques de la majoria de les èpoques històriques ens transmeten una sèrie de regles i principis de contingut ètic que en qualsevol temps i lloc han

65. *Aureum opus regalium privilegiorum civitatis et regni Valentiae*, amb índexs preparats per María de los Desamparados Cabanes Pecourt, València, 1972, reproducció facsímil de la de València, 1515, f. xviii, privilegi lvi, p. 94.

66. *Costums de Tortosa*, II,7,3, p. 96.

67. Reprodueixo el contingut complet d'aquest document en una nota quan faig referència al jurament dels advocats. Em remeto a aquesta nota expressament.

68. *Constitutions y altres drets de Cathalunya*, II,6,1.

69. *Constitutions y altres drets de Cathalunya*, II,6,7.

de predominar en l'exercici professional de l'advocacia,⁷⁰ presidides en el cas d'Eiximenis per la seva pròpia concepció de la justícia, la qual considerava una virtut moral.⁷¹ En les seves concepcions, Eiximenis es mostrava imbuït dels principis cristians,⁷² al mateix temps que rebia la influència d'Aristòtil i Ciceró. Les crítiques de Francesc Eiximenis afectaven de manera igual els advocats, també anomenats *picaplets*,⁷³ i els jutges,⁷⁴ i es fonamentaven en el fet que ambdós eren juristes

70. A. UNA JUÁREZ, «Eiximenis: moral y moralidad en la gestión pública», *Cuadernos Salmantinos de Filosofía*, núm. XXII (1995), p. 51-68, i J. M. SOTO RÁBANOS, «Exigencias de ética profesional en los tratados pastorales de la baja edad media hispana», *Cuadernos Salmantinos de Filosofía*, núm. XXII (1995), p. 27-38. Vegeu també José FOGUET MARSAL, *Ética y crítica jurídica: estudio clínico-jurídico*, Madrid, 1922 («Prólogo» d'Àngel Ossorio). Precisament Ossorio y Gallardo és l'autor de l'arxiconeguda obra *El alma de la toga*, Madrid, 1920 (hi ha moltes edicions posteriors). Més recentment, Carlo LEGA, *Deontología de la profesión de abogado*, Madrid, 1983, 2a ed. («Prólogo» d'Antonio Hernández Gil i traducció castellana de Miguel Sánchez Morón); Ofelia ROSENKRANZ, Roque J. CAIVANO i Gisela F. MAYER, *Ética profesional de los abogados*, Buenos Aires, 1995 («Prólogo» de Lino Enrique Palacio); Francisco Daniel VÁZQUEZ GUERRERO, *Ética, deontología y abogados*, Barcelona, 1996, text que prèviament havia recollit en una sèrie d'articles amb el títol «De re ethica»; José Luis FERNÁNDEZ FERNÁNDEZ i Augusto HORTAL ALONSO (comp.), *Ética de las profesiones jurídicas*, Madrid, 2001; Rafael del ROSAL, *Normas deontológicas de la abogacía española: una doctrina construida a partir del ejercicio de la competencia disciplinaria*, Madrid, 2002 («Prólogo» de Luis Martí Mingarro); César ALBIÑANA GARCÍA-QUINTANA et al., *Ética de las profesiones jurídicas: estudios sobre deontología*, Múrcia, 2003, 2 v.; Remo DANOVÌ, *Deontologia e giustizia*, Milà, 2003; Alejandro NIETO i Tomás Ramón FERNÁNDEZ, *El derecho y el revés: diálogo epistolar sobre leyes, abogados y jueces*, Barcelona, 2004, 3a ed.; Miguel GRANDE YÁÑEZ, Joaquín ALMOGUERA i Julio JIMÉNEZ, *Ética de las profesiones jurídicas*, Bilbao, 2006.

71. *Llibre de les dones*, vol. I, cap. 181, p. 272. Molt documentats es troben sobre aquesta obra de Francesc Eiximenis, David J. VIERA i Jordi PIQUE, *La dona en Francesc Eiximenis*, Barcelona, 1987. Es poden consultar també, entre molts altres, David J. VIERA, «The Structure and Division of the *Llibre de les Dones* by Francesc Eiximenis (1327?-1409)», a Josep Maria Solà-Solà: *Homenaje, Homenatge (Miscelánea de estudios de amigos y discípulos)*, Barcelona, 1984, vol. I, p. 159-164.

72. Consulteu l'edició crítica de Frank NACCARATO, Joan COROMINES, Curt WITTLIN i Antoni COMES de *Lo libre de les dones*, Barcelona, 1981, vol. I, p. 270-272, que recullen els capítols 180 i 181; el *Dotzè del Crestià*, 1,65, i *Doctrina compendiosa*, I, p. 29-35. La justícia divina també és objecte d'atenció d'Eiximenis al *Llibre dels àngels*, v, cap. 17, a Curt WITTLIN (ed.), *De Sant Miguel Arcàngel: El quint tractat del «Llibre dels àngels»*, Barcelona, 1983, p. 75. La idea de justícia a Eiximenis ha estat estudiada per diversos autors ja citats.

73. Així els denomina Eiximenis. Vegeu Albert HAUF (ed.), *Lo Crestià (selecció)*, cap. 386, p. 220-221, així com alguns textos legals, com és el cas del privilegi de Pere III de 1363.

74. Eiximenis es refereix a l'obligació dels jutges de castigar els delictes en la seva *Doctrina compendiosa*, vol. I, p. 56-57, quan estima que d'una altra manera el nombre de delictes augmentaria i s'arribaria fins i tot a la desaparició de la comunitat política, i en la seva forma d'actuar el jutge havia de ser moderat en portar la instrucció o investigació d'un cas, prudent en considerar atentament els avantatges i els inconvenients d'una decisió determinada, curós i exacte en resoldre, just en jutjar i fort i eficaç en executar (*Doctrina compendiosa*, II, p. 78). Quant a l'apreciació de la prova testifical per parts dels jutges, vegeu *Dotzè del Crestià*, II,2,708 i 709. Les consideracions morals d'Eiximenis sobre els jutges es poden consultar a *Dotzè del Crestià*, II,2,702 i 703.

i molts exercien ambdós oficis, si bé els procuradors⁷⁵ i els notaris⁷⁶ tampoc no van gaudir d'una opinió millor, encara que no he pogut detenir-me en aquests aspectes per raons d'espai en una publicació de caràcter col·lectiu.

Les opinions d'Eiximenis sobre els advocats parteixen de la base que l'existència d'un nombre desmesurat de juristes és absolutament perjudicial per a la cosa pública.⁷⁷ No obstant això, aquest autor medieval no cataloga de la mateixa manera tots els advocats, ja que distingeix aquells que són «personas activas y de conciencia» que exerceixen dignament la seva professió fent un treball necessari per a la cosa pública, d'aquells altres que, al contrari, per la seva deixadesa i malícia poden arribar a «causar la ruina de quienes hayan de tratarles», els quals es veuran obligats a restituir econòmicament els seus clients.⁷⁸

75. Vegeu Luis BATLLE PRATS, «El Colegio de procuradores causídicos de Gerona», *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, núm. XXII (1972-1973), p. 5-81.

76. Per a Eiximenis, el nombre de notaris havia d'estar limitat i aquests havien de gaudir d'una àmplia formació sobretot espiritual que els ajudés a esquivar els perills de corrupció moral derivats de l'exercici de la seva professió, a la qual el frare unia indissolublement dos riscos, d'una banda l'excessiva confiança que es diposita en aquest i, de l'altra, la transcendència jurídica de les funcions d'abast patrimonial que els són encomanades (*Dotzè del Crestià*, 1,385,1, 2 i 3). Sobre l'ofici de notari, vegeu Mario ASCHERI, «I problema del suceso: i notai nei comuni tardo-medievali italiani», a *Perspectivas actuales sobre las fuentes notariales de la edad media*, Saragossa, 2004, p. 113-125.

77. Vegeu, en concret, *Dotzè del Crestià*, 1,386,220-221, que fa referència a la necessitat de l'existència de pocs o bons picaplets.

78. *Dotzè del Crestià*, II,2,704 i 706. Ja en l'antiga literatura catalana, Ramon Llull (1235-1315) va mostrar una extraordinària animadversió contra els advocats i els jutges, i va arribar a considerar aquestes professions les més menyspreables (*Llibre de contemplació en Déu*, III, cap. 114, que és objecte del següent comentari: «més concretament especifica y explica aquexes observacions, en el ja citat cap. 114 del *Llibre de Contemplació*, ahon critica acerbament y abomina ço que fan los jutjes e ls advocats e ls testimonis contra equidat y justicia. Son observacions agudes y palpitants d'interès històric, com a reveladores del estat jurídic-social d'aquell temps, y dels irritants abusos y corrupteles de curia que més s'usaven, a les derreríes del segle XIII», a M. OBRADOR Y BENASSAR, *Estudi de les doctrines sociològiques de Ramon Llull: Apuntacions y fragments extrèts dels més antics textos lulians originals concordats ab breu notes y comentaris*, Palma de Mallorca, 1905, p. 24, consulta en línia). Sobre el *Llibre de contemplació en Déu*, s'obtenen moltes dades d'interès en els resultats de les investigacions de José MOREY CIRER, «Estudio sobre las nueve primeras distinciones del Llibre de contemplació en Déu del Beato Ramón Lull: cap. 1-29», a *Certàmen del Seminari Conciliar de Sant Pere* (manuscrit inèdit conservat a la Biblioteca Diocesana, Palma de Mallorca, 1938), i, del mateix autor, «El Llibre de contemplació en Déu del beato Ramón Lull: estudio sobre las distinciones X a XII contenidas en el libro 2º», a *Certàmen del Seminari Conciliar de Sant Pere* (manuscrit inèdit conservat a la Biblioteca Diocesana de Palma de Mallorca, 1939); Jerónimo CIFRE LLOMPART, «El Llibre de contemplació en Déu del beato Ramón Lull: estudio sobre las cuestiones filosóficas y teológicas contenidas en las distinciones XXIII a XXXII (libro tercero)», a *Certàmen del Seminari Conciliar de Sant Pere* (manuscrit inèdit conservat a la Biblioteca Diocesana de Palma de Mallorca, 1940); Bartolomé BENASSAR CIFRE, «El Llibre de contemplació en Déu del beato Ramón

Aquests últims, els considerava «los mayores pecadores del mundo».⁷⁹

El codi deontològic de la professió d'advocat apareix presidit des de l'època romana per l'honorabilitat de l'advocat com a persona digna i irreprotxable.⁸⁰ Els errors comesos pels advocats en l'exercici de la causa no havien de perjudicar els litigants i les seves al·legacions davant del tribunal havien de considerar-se fetes pels mateixos litigants sempre que aquests es trobessin presents i no les contradiguessin immediatament. A més, havien d'actuar amb respecte al seu client i havien de rebre com a pagament pels seus serveis allò que el client desitgés voluntàriament donar-los. Un altre principi ètic que havien de seguir els professionals de l'advocacia fa referència a la necessitat de no allargar els plets innecessàriament,⁸¹ per la qual cosa Eiximenis defensava que no era lícit que l'advocat prolongués un plet amb ardis, i argumentava aquesta valoració, per una banda, amb el fet que per a sostenir el seu estatus vital necessàriament havien de cobrar salaris alts, cosa que fonamentaven dilatant tant com fos possible els

---

Lull: estudio sobre las cuestiones filosóficas y teológicas contenidas en las distinciones XXXIX y XL (libro quinto)», a *Certàmen del Seminari Conciliar de Sant Pere* (manuscrit inèdit conservat a la Biblioteca Diocesana de Palma de Mallorca, 1942); Jaime AMER, «La mística luliana en el *Llibre de contemplació en Déu*», *Manresa*, núm. 16 (1944), p. 312-319; Joan MARTÍ I CASTELL, «Observaciones sobre algunos resultados del análisis de tres manuscritos del *Llibre de contemplació en Déu*, de Ramon Llull», *Cultura Neolatina*, vol. 37, núm. 1-2 (1978), p. 17-39; Rudolf BRUMMER, «Hi ha un model literari per al *Llibre de contemplació en Déu*, de Ramon Llull?», *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes* (Barcelona), núm. 3 (1982), p. 79-86; Marcel SALLERAS I CAROLÀ, «L'«art d'esputació de fe» en el *Llibre de contemplació en Déu*», a *El debat intercultural als segles XIII i XIV: Actes de les Primeres Jornades de Filosofia Catalana, Girona 25-27 d'abril de 1988*, Girona, 1989, p. 187-197; Josep PERARNAU I ESPELT, «El manuscrit lul·lià «Prínceps»: el del *Llibre de contemplació en Déu* de Milà», a *Studia Lullistica et Philologica: Miscellanea in honorem Francisci B. Moll et Michaelis Colom*, Palma de Mallorca, 1990, p. 53-60; Josep Enric RUBIO I ALBARRACÍN, «El *Llibre de contemplació en Déu* de Ramon Llull», València, 1996 (tesi doctoral), i «Una incursió lul·liana en l'«ars memoriae» clàssica al *Llibre de contemplació en Déu*», a *Actes de l'Onzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes: Palma (Mallorca), 8-12 de setembre de 1998*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998, p. 61-72, i Gabriel ENSENYAT PUJOL (ed.), *Llibre de contemplació en Déu*, Palma de Mallorca, 2005. Sant Vicent Ferrer també critica els advocats, els procuradors, els jutges i els notaris, els quals qualifica d'ocells rapinyaires perquè allargaven indegudament la resolució dels plets (*Sermones de Cuaresma*, València, 1973 [«Estudi preliminar» de M. Sanchís Guarner]).

79. *Dotzè del Crestià*, II,1,590.

80. D. 3,3,77 (Paulus, LVII *ad Edictum*).

81. En la zona castellana són molt clars en el sentit d'establir els mitjans per a evitar les dilacions en la tramitació tant les *Leyes y ordenamientos para abreviar los pleitos dados en las Cortes de Zamora* de l'any 1274 com l'*Ordenamiento de Briviesca*, 3,10, de l'any 1387 (*Legislación histórica de España*, consulta en línia).

litigis buscant sempre el seu lucre personal,⁸² i, per l'altra, aplegant intensivament casos per a resoldre, als quals, tanmateix, l'advocat no donava tràmit amb la celeritat necessària, amb la qual cosa ocasionava perjudicis importants als seus clients.⁸³

L'opinió popular respecte de l'advocacia queda patent en el segle XIII a València en una disposició de 1250⁸⁴ i en una altra de la mateixa ciutat de 1258.⁸⁵ Aquesta última considerava els legistes culpables de les dilacions dels plets i els prohibia, en conseqüència, l'exercici de la professió. Igualment, Jaume I va manifestar que tenia coneixement, procedent de persones fidedignes, de les moltes despeses i gravàmens que ocasionaven als ciutadans de València la malícia i la picardia dels advocats, cosa que feia necessari regular el seu salari.⁸⁶

Les *Consuetudines Ilerdenses* regulen la possibilitat de suspendre la tramitació del judici per malaltia de l'advocat o per la seva absència, sempre que l'assumpte sigui relatiu a la ciutat de Lleida o als senyors d'aquesta (el rei d'Aragó o el comte d'Urgell), exceptuant la hipòtesi que una mateixa part litigant gaudeixi de la defensa de diversos advocats i sigui un de sol entre aquests el que s'absenti o es posi malalt,⁸⁷ mentre que els *Furs de València* donen una solució de signe distint i prohibeixen la suspensió i consegüent pròrroga de la durada dels plets per absència de l'advocat, llevat que qui sol·liciti dita pròrroga provi que hi ha una causa justa.⁸⁸ Per la seva banda, els *Costums de Tortosa* regulen el supòsit que l'advocat es trobi de viatge o pateixi una malaltia la durada de la qual oscil·lito entre vuit i quinze dies, i en aquests casos concedeixen una dilació del plet durant el període en què durin aquestes circumstàncies, sempre que no excedeixi els quinze dies esmentats abans. Els *Costums*

82. Tan nocives considera Eiximenis les actuacions de procuradors i advocats —als quals en aquest i altres punts equipara en la seva consideració moral— que arriba a argumentar que aquelles són manifestacions de l'avarícia i són sinònimes de l'engany dels comerciants (*Lo Libre de les dones*, cap. 249, vol. II, p. 365)

83. *Dotzè del Crestià*, II,2,704, 705 i 706.

84. *Aureum opus regalium privilegiorum civitatis et regni Valentiae*, f. XIIv, privilegi XXXV, p. 84.

85. *Aureum opus regalium privilegiorum civitatis et regni Valentiae*, f. XIIv, privilegi XXXV, p. 84.

86. *Aureum opus regalium privilegiorum civitatis et regni Valentiae*, f. XIIv, privilegi XXXV, p. 84.

87. *Consuetudines Ilerdenses*, III, rúbrica 115.

88. *Furs de València*, III,4,6. (Consulta l'edició de Germà COLON i Arcadi GARCIA I SANZ, *Furs de València*, 1970-1983, 4 v. N'hi ha una altra de 8 v., Barcelona, 1970-1999, i un vol. IX, a càrrec de Germà Colon únicament, a causa del traspàs d'Arcadi Garcia Sanz, publicat a Barcelona el 2003). Vegeu María Encarnación GÓMEZ ROJO, «Ha muerto Arcadi Garcia i Sanz», *Revista Europea de Derecho de la Navegación Marítima y Aeronáutica*, núm. XV (1999), p. 2098-2104.

de *Miravet*, per la seva banda, estableixen, excepcionalment, que el plet pot allargar-se un termini de trenta dies si l'advocat d'una de les parts es posa malalt o ha d'atendre assumptes relatius al municipi o al senyor, sempre que el litigant només tingui un advocat; d'altra banda, si algun litigant no pogués tenir advocat, el tribunal o l'altra part litigant, si és que en té diversos, n'hi ha de facilitar un.⁸⁹

Quant a l'assistència obligatòria, les *Consuetudines Ilerdenses* estableixen que, si el plet se substanciés entre veïns de Lleida, si una de les parts no pogués tenir advocat, la cúria hauria de proporcionar-n'hi un d'entre els mediocres i obligaria l'altra part a pagar-lo,⁹⁰ mentre que el tercer supòsit que aquesta rúbrica 115 de les *Consuetudines Ilerdenses* regula és la possibilitat que el litigi es produeixi entre un veí de Lleida i un estrany; en aquest cas, el primer no quedaria subjecte a l'obligació de pagar l'advocat elegit per la cúria d'ofici.⁹¹ En els *Costums de Tortosa*⁹² es determinava també l'assistència obligatòria d'advocat. El *Fur de València* és molt clar, ja que establia que l'òrgan jurisdiccional havia de donar l'absolució al demandant o demandat que no tingués advocat, sempre que hagués jurat no haver-lo pogut trobar i que es comprovés la impossibilitat del litigant de poder-lo pagar, i s'amonestava aquells que tenien salaris alts sense cap raó i el tribunal assignava un d'entre aquests al litigant que no en tingués.⁹³

Sobre la dignitat professional de l'advocat i la necessitat de jurament, seguint allò disposat en el dret romà,⁹⁴ el *Fur Antic de València*, en la seva rúbrica «De advocatis», establia que, després del jurament de calúmnia dels litigants, els advocats havien de jurar una sola vegada i amb validesa general per a tots els plets que en l'exercici pràctic no es prestarien a defensar cap litigi que no estimessin just segons la seva consciència, i si durant el judici les circumstàncies canviaven, havien de manifestar-ho al seu defensat i havien de declinar la defensa.⁹⁵ Igualment, per a Barcelona trobem el privilegi del rei Jaume I de 1246, que, entre altres coses, també feia referència al jurament anual dels advocats davant del jutge.⁹⁶

89. *Costums de Miravet*, IV,90.

90. *Consuetudines Ilerdenses*, III, rúbrica 115.

91. *Consuetudines Ilerdenses*, III, rúbrica 115.

92. *Costums de Tortosa*, III,4,5.

93. *Furs de València*, III,4,5.

94. C. III,1,14.

95. *Fori Antiqui Valentiae*, rúbrica XXI, núm. 3, i *Costums de Tortosa*, II,2,2.

96. Es tracta de la «Carta domini Regis Jacobi, super sacramento per advocatos prestando» de l'Arxiu Històric Municipal de Barcelona, *Llibre Vert*, vol. I, f. 217r, transcrita per Ferran Valls Taberner i el contingut de la qual a què he pogut tenir accés és el següent: «Noverint universi. Quod nos Jacobus, Dei gracia Rex Aragonum, Maioricarum et Valencie, Comes Barchinone et Urgelli et dominus Montispesulani. Attendentes multa gravia dampna et pericula que propter cavillaciones et

El 1266 Jaume I va revocar la norma anterior pel que fa a la prohibició d'actuació dels legistes en els tribunals valencians, als quals permetia, per tant, el lliure exercici de l'advocacia, si bé amb l'obligació de prestar jurament davant del *bayle* i el justícia que desenvoluparien la seva actuació sense malícia.⁹⁷

En qualsevol cas, havien d'actuar sense malícia i no podien al·legar res contra la seva consciència, per la qual cosa els estava prohibit el pacte *de quota litis*, així com tampoc no havien d'aconsellar mentir als seus defensats,⁹⁸ aspecte en el qual també insisteix Francesc Eiximenis.⁹⁹

nimias malicias advocatorum in placitis homines unde diviciis incurrerint, habito diligenti consilio et tractatu per nos et nostros in tota baiulia et vicaria Barchinone et in vicariis et baiulis ad ipsas pertinentibus imperpetuum statuimus: quod omnes advocati semel in anno iurent in posse iudicis quod fideliter et legaliter in advocacionis officio se habeant et nullam causam que, secundum eorum conscientiam bonam, iniustam eis videatur non recipiant sub advocacione vel patrocinio eorum, nec aliquid maliciose agant vel dicant in aliqua causa recepta sub advocacione eorum; et si in aliqua parte cause, in principio medio vel fine, iniusta eis videatur, statim dicant illi quem et contra eorum bonam conscientiam in aliquo non allegabunt et numquam pactum facient vel fecerint cum eo quem iuvant quod aliqua certa porcio illius rei de qua agitur debeat esse eorum, nec instruent vel informabunt partes nisi de veritate dicenda. Et nisi predictum iuramentum fecerint ad advocaciones vel iudicia nullatenus admittantur. Statuimus quod vicarii sive iudices in principio sue administracionis publice iurent secundum formam in Barchinona consuetam et partes ante litis contestacionem faciant calumpnie iuramentum et omnes cause et placite terminentur infra unum annum a tempore litis mote, nisi causa testium vel instrumentorum differre oportuerit. Predicta itaque omnia et singula per nos et nostros in supradictis locis statuimus et imperpetuum valorem et firmitatem habere decernimus. Mandantes vicariis, baiulis, nostris subditis universis, presentibus et futuris, quatinus contra predicta non veniant, immo servent et faciant ab omnibus imperpetuum firmiter observari. Datum Ilerde m^o idus Octobris Anno Domini Millessimo CC. XLVI°. / Signum + Jacobi Dei gratia Regis Aragonum Maioricarum et Valencie, Comitis Barchinone et Urgelli et Domini Montispesulani. Testes sunt dompnis Ferrandus Infans Aragonum. Gastonetus de Biar. Petrus Corneli. Guillelmus de Montecatheno. Guillelmus Romei.» (Vegeu l'Arxiu Particular Ferran Valls i Taberner, D-41/1936, núm. 52.) No obstant això, Valls i Taberner tenia localitzat un document anterior, de 1232 (5 Kalendas de febrer de 1232), que no indicava d'on l'havia transcrit i que evidentment no recull cap privilegi sobre l'exercici de l'advocacia, però és un document d'aplicació del dret de notable utilitat, que mostra ja la penetració del dret comú a Catalunya i el desenvolupament dels tecnicismes jurídics en la redacció del document, que «ex certa renunciis scientia omni juri legi consuetudini beneficio et auxilio scripto et non scripto michi et meis inde unquam contra vos et vestros in aliquo juvantibus tamquam hic specialiter enumerato» (transcripció moderna a l'Arxiu Particular Ferran Valls i Taberner, D-41, f. 3). En aquest arxiu hem pogut detectar una còpia del document del mateix Jaume II d'aprovació i confirmació de les ordenances elaborades per Pere Arnau de Cervera, veguer de Barcelona, sobre l'exercici de l'advocacia a la ciutat, que feien referència a l'examen dels advocats, el salari dels jutges, les costes processals i el pagament del sou dels jutges tant en la primera instància com en l'apel·lació, i l'abast econòmic de les minutes, el salari dels notaris i els aranzels notariais. El monarca Jaume II va confirmar aquest document a València al mes d'abril de 1301.

97. *Aureum opus regaliu privilegiorum civitatis et regni Valentiae*, f. xxix, privilegi LXX, p. 101.

98. *Costums de Tortosa*, II,7,3.

99. *Dotzè del Crestià*, II,2,705.

En un altre sentit, dins també del codi ètic que ha de presidir l'actuació dels advocats, no podia exercir com a advocat o procurador ni prestar ajuda en els raonaments dels advocats en els plets, el que fos lloctinent del rei a la Cort.¹⁰⁰ En aquest sentit, l'advocat que estigués incurs en qualsevol causa d'incompatibilitat respecte a algun assumpte, havia d'abstenir-se des de l'inici de la defensa del cas, i si la incompatibilitat sobrevingués una vegada començada la seva actuació professional, havia d'apartar-se immediatament del plet per tal d'evitar en qualsevol cas la indefensió del client, mentre que, d'altra banda, l'especial relació de confiança i confidencialitat de les relacions entre client i advocat imposava a aquest darrer el deure i li conferia el dret de guardar secret respecte als fets, documents o qualsevol tipus d'informació relacionada amb el cas que pogués conèixer per motiu de la seva actuació professional.¹⁰¹

100. *Furs de València*, I,3,9.

101. *Dotzè del Crestià*, II,2,705.

